

Nr 157

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Grym* och *Hedström* (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 232), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning om lämpligheten av att genom en helt statlig rättshjälpsanstalt, förslagsvis placerad i Gällivare municipalsamhälle, förbättra möjligheterna för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland att erhålla rättshjälp, varvid samernas och de finskspråkigas situation särskilt bör beaktas.

Motionärerna har anfört följande.

Principen att en människa inte får åsamkas rättsförluster för att hon är mindre bemedlad eller obemedlad är godtagen i vårt land. Lagen om fri rättegång och bestämmelserna om understöd för utomprocessuell rättshjälp är praktiska uttryck för denna uppfattning.

Möjligheten att anlita juridisk sakkunskap är emellertid inte enbart en ekonomisk fråga. Den är också avhängig av tillgången på sådan sakkunskap. Och för den rättssökande allmänheten innebär en nöjaktig lösning av frågan möjlighet att utan alltför stor tidsspilla eller alltför besvärande och kostsamma resor kunna nå exempelvis en advokat. För att komplettera tillgången på privatpraktiserande advokater har man i vissa orter inrättat rättshjälpsanstalter. Statsbidrag utgår till drivande av dessa ungefär efter samma principer som gäller för den utomprocessuella rättshjälp, som meddelas av landstingen i samarbete med privatpraktiserande advokater.

Detta ekonomiska stöd från statsmakterna är ett bevis på att det allmänna anser advokaternas och rättshjälpsanstalternas verksamhet som en viktig förutsättning för rättslivets behöriga funktion.

I ett fall har insikten härom motiverat statsmakterna att ensamt påtaga sig det ekonomiska ansvaret för en rättshjälpsanstalt. På Kungl. Maj:ts förslag beslöt nämligen riksdagen år 1947 att en helt statlig dylik anstalt skulle inrättas i Haparanda. Beslutet motiverades av bristen på advokater i berörda gränsbygd samt av den ofta mindre bemedlade, i vid omfattning tvåspråkiga befolkningen. Statsmakterna ådagalade klart, hur viktigt det är att en befolkningsminoritet inom landet blir i tillfälle att hävda sig i rättsligt avseende.

Det förtjänar erinras om att initiativet till Tornedalens rättshjälpsanstalt i Haparanda togs av domhavanden i Torneå domsaga. Detta skedde redan innan nya rättegångsbalken trätt i kraft. En särskilt tillkallad utredningsman, dåvarande hovrättsrådet K. H. Henkow, framlade förslag om anstaltens inrättande. Av remissinstanserna var norra distriktet av Advokatsamfundet emot anstaltens inrättande, medan övriga yttranden godtog utredningsmannens förslag. Mot denna bakgrund kan det nu, då anstalten verkat i närmare tio års tid, vara befogat att söka bilda sig en uppfattning, om anstalten motsvarat de förväntningar man knöt till den. Allmänt råder den meningen, att anstalten på ett mycket förtjänstfullt sätt fyllt ett verkligt behov på rättslivets område i bygden. Dess sätt att fungera har väckt respekt och förtroende hos de rättssökande såväl i tvistemål som i brottmål. Som förlikningsinstrument åtnjuter anstalten utmärkt anseende. Förhållandet till domstolar, advokater och myndigheter är, såvitt en utomstående kan bedöma saken, utan anmärkning.

Ekonomiskt torde anstalten ha varit en lika hygglig affär för staten som för de rättssökande.

Sedan nya rättegångsbalken trädde i kraft, har vid olika tillfällen förmärkts, att dess regler varit svåra att tillämpa i de glest befolkade områdena i Norrbottens inland. Det har varit förenat med största svårigheter att under förundersökning i erforderlig utsträckning kunna anskaffa önskad försvarare åt en misstänkt.

I flera fall har det varit omöjligt att överhuvud kunna uppfylla en eventuell önskan från misstänkt att erhålla försvarare. Detta förhållande skall exemplifieras längre fram.

Ett flertal fall utvisar, att samerna lidit ekonomiska förluster på grund av att avståndet till praktiserande advokat varit så långt att man ej ens för betydelsefulla handlingars upprättande kunnat nå sådan eller annan därtill lämpad person.

Svenska samernas riksförbund undersökte för något år sedan möjligheten att anställa en juridisk konsulent. Detta bevisar, att även samerna anser sig behöva en juridisk rådgivare. Enligt vår mening skulle detta behov tillgodoses genom en rättshjälpsanstalt, som i vissa speciella s. k. lappfrågor kunde tänkas utöva en konsulterande verksamhet inom hela området för den lapska bosättningen, även om den gängse rättshjälpsverksamheten skulle utföras inom Norrbottens län eller en del därav. Rättshjälpsanstalten skulle självfallet intaga en oberoende ställning till samernas intresseorganisationer liksom till lappadministrationen och andra myndigheter.

Karesuando socken, som nu tillhör Tornedalens rättshjälpsanstalts verksamhetsområde, kunde med fördel överföras till den här föreslagna anstaltens verksamhetsområde för erhållande av likartad praxis vid behandling av samernas problem.

Utom samisk befolkning finns särskilt inom Kiruna stad och Gällivare socken ett stort antal enbart finskspråkiga människor. Dessas svårigheter att skaffa sig juridisk hjälp är i de flesta fall fullt hänförliga till de besvär-

ligheter som i språkligt och även andra hänseenden anfördes om befolkningen i Tornedalen som motiv för inrättandet av rättshjälpsanstalt i Haparanda.

Av de finskspråkiga i Kiruna stad och Gällivare socken är en del födda i Sverige med finska språket som sitt modersmål, medan andra återigen inflyttat från Finland under de sistförflutna tio åren. Många av dessa har beviljats svenskt medborgarskap, varför deras bosättning här i länet måste betraktas som definitiv.

Även bland de rent svenskspråkiga i inre Norrbotten har man många gånger betydande svårigheter att kunna skaffa sig juridisk hjälp. Befolkningstalet växer liksom brottmålen antal, medan juristerna tycks av i och för sig godtagbara skäl vara obenägna att slå sig ned i lappmarken som praktiserande advokater. Rättshjälpsanstalten skulle även för de rättssökande från den rent svenskspråkiga befolkningsgruppen få en stor betydelse.

Man torde våga förutsätta, att en rättshjälpsanstalt i inre Norrbotten på samma sätt som Tornedalens rättshjälpsanstalt skulle bli en betydande förlikningsinstitution, vilken skulle underlätta arbetsbördan för hårt belastade domstolar.

I samband med rättegång i brottmål har man från advokathåll hävdat, att samerna i samband med förundersökningar vore på grund av sin egenart med åtföljande stor respekt för myndigheter i större behov av försvarare än de bofasta i samma geografiska områden. Det har en gång kastats fram, att en försiktig förundersökningsledare borde överväga att tillkalla advokat, även om den misstänkte inte uttryckligen begär detta.

Hur svårt detta vore att förverkliga i lappmarken kan åskådliggöras med ett par exempel, som kan förekomma i verkligheten.

1. Närmaste advokat kan bo 25 mil från platsen för förundersökningen. De praktiska svårigheterna att anskaffa försvarare, när den misstänkte önskar sådan, är uppenbara t. o. m. när kontakt genom telefon kan nås.

2. Kontakt kan inte etableras mellan förhørsledare och advokat, t. ex. när en misstänkt höres i fjällvärlden.

En rättshjälpsanstalt skulle främja en förnuftig praxis på detta område, då dess på sitt sätt samhälleliga förankring kan tänkas befrämja en realistisk utveckling på området. På detta sätt komme man måhända fram till att rättegångsbalkens bestämmelser kunde tillämpas mer helgjutet än vad nu är möjligt i förevarande sammanhang.

Ofullkomligheter i förundersökningsproceduren kan under nuvarande förhållanden ge en missvisande bild om exempelvis en förundersökningsledares vilja att skaffa den misstänkte försvarare. Redan av detta skäl bör omsorgen om rättslivets anseende mana fram en allvarlig strävan till realiserbara reformer.

Enligt vår mening vore Gällivare municipalsamhälle en lämplig förläggningssort för den här förordade anstalten, men det bör ankomma på den utredning man här syftar till att närmare pröva även denna detalj.

Över motionerna har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *hovrätten för Övre Norrland, länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Norrbottnens läns landstings förvaltningsutskott* avgivit yttranden. Vidare har *Sveriges Advokatsamfund* inkommit med yttrande i ärendet. Nämnda yttranden har bifogats detta utlåtande (Bilaga 1—4).

Utskottet. När riksdagen år 1947 beslöt om inrättandet av en statlig rättshjälpsanstalt för Tornedalen motiverades beslutet med de speciella förhållanden — särskilt tvåspråkigheten — som rådde inom denna landsända. Riksdagen ansåg sig emellertid samtidigt böra understryka att den omständigheten att en rent statlig rättshjälpsanstalt inrättades icke finge uppfattas såsom något principiellt avsteg från dittills gällande ordning, enligt vilken det ankom på landsting och städer att, i viss utsträckning med bidrag av statsmedel, träffa anordningar för utomprocessuell rättshjälp åt obemedlade.

Motionärerna synes med sin förevarande framställning vilja göra gällande att lika starka skäl som en gång talade för inrättande av rättshjälpsanstalten för Tornedalen kan anföras för en rent statlig sådan anstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland, icke minst med hänsyn till samernas och de finskspråkigas situation. Av den av utskottet förebragta utredningen i ärendet — särskilt torde få hänvisas till det av domhavanden i Gällivare domsaga avgivna yttrandet — finner utskottet det framgå att varken samerna eller de finskspråkiga kan anses påtagligt sämre lottade i fråga om möjligheterna att erhålla rättshjälp än befolkningen i övrigt i Norrbottens inland. Utredningen får dock anses ha givit vid handen att möjligheterna till utomprocessuell rättshjälp för stora delar av denna befolkning, främst på grund av de stora avstånden, icke kan anses helt tillfredsställande.

Utskottet är ense med motionärerna att det är ett viktigt samhällsintresse att bättre tillgodose de mindre bemedlades behov av rättshjälp inom ifrågasvarande områden. I enlighet med den ståndpunkt som riksdagen tidigare intagit anser utskottet emellertid att detta är en angelägenhet som i första hand hör ankomma på vederbörande landsting. Några skäl eller omständigheter som bör föranleda till särskilda statliga åtgärder vid sidan härav har enligt utskottets mening icke framkommit. Utskottet avstyrker därför motionerna.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,
att motionerna I: 166 och II: 232 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 november 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Gillström, Näsström, Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Ragnar Bergh, Rikard Svensson, fröken Ranmark, herrar Mossberger, Nils Theodor Larsson och Jacobsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg, Pettersson i Degerfors, Thapper, Ståhl, Jansson i Kalix, Staxäng, fröken Elmén, herrar Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Widén, Nilsson i Göingården, fru Thorsson, herrar Lassinantti och Svensson i Stenkyrka.

Reservation

av herrar *Jansson* i Kalix och *Lassinantti*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna och att därför utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Den i ärendet företagna utredningen visar, att rättshjälpen — såväl den processuella som den utomprocessuella — bör förstärkas i de bygder, som här är fråga om. Problemet torde icke kunna tillfredsställande lösas utan statens medverkan. Såväl länsstyrelsen i Norrbottens län som hovrätten för Övre Norrland har tillstyrkt en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg om lämpligheten av att inrätta en statlig rättshjälpsanstalt. De föreliggande särskilda förhållandena, som bestyrkts av yttrandena över motionerna, måste anses giva vid handen, att hänvisningen till att frågan bör lösas av landstinget icke utgör en godtagbar lösning ur den allmänna rättsvårdens synpunkt. Här föreligger praktiskt taget ett nära nog analogt fall till den situation, som 1947 föranledde statsmakterna att inrätta en helt statlig rättshjälpsanstalt i Haparanda. Utskottet tillstyrker därför bifall till motionerna.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må med bifall till motionerna I: 166 och II: 232 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning om lämpligheten av att genom en helt statlig rättshjälpsanstalt, förslagsvis placerad i Gällivare municipalsamhälle, förbättra möjligheterna för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland att erhålla rättshjälp, varvid samernas och de finskspråkigas situation särskilt bör beaktas».

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 7 mars 1957 har Kungl. Maj:t anbefallt hovrätten för Övre Norrland att till riksdagens statsutskott avgiva utlåtande över motionerna I: 166 och II: 232 år 1957 om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland. Till åttlydnad härav får hovrätten — med bifogande av ett av domhavanden i Gällivare domsaga, häradshövdingen P.-A. Hansén, vilken tillika är ordförande i styrelsen för Tornedalens rättshjälpsanstalt, avgivet yttrande — anföra följande.

Uppenbart är att stora delar av befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och inland, till följd av svag ekonomi, språksvårigheter och mycket långa avstånd till advokater och andra med juridisk sakkunskap, äro i ett ogynnsammare läge än rikets invånare i allmänhet med avseende å möjligheterna att förskaffa sig rättshjälp. Visserligen finnas inom Gällivare domsaga sju privatpraktiserande jurister, varav tre advokater, men dessa jurister ha sin verksamhet knuten till byråer inom ett tämligen begränsat område. Veterligen finnes ingen sådan jurist med byrå inom Jokkmokks tingslag och blott en, som ej är advokat, med byrå inom Arvidsjaur och Arjeplogs tingslag. Såvitt hovrätten har sig bekant behärskar ingen av dessa jurister finska eller lapska språken. Härav framgår att i ifrågavarande trakter särskilda förhållanden föreligga som äro ägnade att vara till förfång för parter i rättegång eller att eljest leda till rättsförluster för enskilda. Ehuru dessa förhållanden torde vara mindre utpräglade än de som rådde i Tornedelen före tillkomsten av rättshjälpsanstalten därstädes, måste anses befogat att statsmakterna vidtaga åtgärder för undanröjande av de sålunda föreliggande olägenheterna. Härvidlag är även att märka att den anordning för meddelande av kostnadsfri utomprocessuell rättshjälp som vidtagits mellan landstinget och advokaterna i länet synes ha visat sig mindre effektiv i de bygder varom nu närmast är fråga. Väl är det, särskilt i betraktande av de stora avstånden och den begränsade tillgången på jurister med erforderlig språkkunnighet, icke säkert att olägenheterna skulle i någon större omfattning avhjälpas genom inrättande av en rättshjälpsanstalt. Emellertid torde tillräckliga skäl föreligga för en utredning om lämpligheten av att en dylik anstalt inrättas, vid vilken utredning förutsättningarna för anstaltens placering i Jokkmokk eller Arvidsjaur böra undersökas. Med hänsyn till berörda särskilda förhållanden torde — lika litet vad angår nu ifrågavarande trakter som i avseende å Tornedalen — eventuella principiella betänkligheter mot statliga rättshjälpsanstalter (jämför sammansatt stats- och första lagutskotts utlåtande nr 3 s. 49 år 1947) icke behöva utgöra hinder för en sådan utredning motionerna avse.

På grund av det anförda tillstyrker hovrätten den i motionerna gjorda hemställan. Umeå den 15 april 1957.

På hovrättens vägnar:

I presidenten M. Wijnbladhs ställe enligt förordnande

BO RYDSTEDT

Till Kungl. Hovrätten för Övre Norrland

Med anledning av Kungl. Hovrättens remiss den 15 mars 1957 rörande riksdagsmotioner om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och inland, får jag härmed vördsamt anföra följande.

I Gällivare domsaga finns sedan åtskilliga år tre advokatbyråer, nämligen i Gällivare, Malmberget och Kiruna C, och vid envar av dessa är numera anställd en biträdande jurist. Vidare är sedan ett par år ytterligare en praktiserande jurist med egen rörelse verksam i Kiruna C. Sammanlagt finns alltså inom domsagan sju praktiserande jurister. Ingen av dessa är dock finsktalande. I viss mindre utsträckning anlitas därjämte vid domsagans häradsrätter advokater från andra orter, främst Boden och Luleå.

Vad till en början angår den processuella rättshjälpen har erfarenheterna i domsagan under senare år icke givit belägg för att det i detta hänseende skulle föreligga svårigheter för rättssökande att på ett ändamålsenligt sätt erhålla nödig juridisk hjälp. Visserligen har antalet mål och ärenden vid domsagans häradsrätter under senare år kraftigt ökats och — som jag i annat sammanhang nyligen haft anledning beröra i skrivelse till Kungl. Hovrätten — finns bl. a. med hänsyn till den starka expansionen på olika områden i denna landsända skäl räkna med en fortsatt sådan ökning. Som jag inledningsvis berört har emellertid även advokatkåren häruppe förstärkts. Den i motionen påtalade obenägenheten hos jurister att slå sig ned i lappmarken och driva advokatverksamhet har glädjande nog icke gjort sig särskilt märkbar i denna domsaga.

I viss utsträckning torde, åtminstone tidvis, advokatbyråerna här ha sådan arbetsbörda, att viss balans uppstår. Såvitt jag kan bedöma finns dock ej anledning antaga, att uppdrag av nämnvärd betydelse eller av brådskande art på denna grund kommer att lämnas åsido eller oskäligt fördröjas.

Motionärerna har särskilt framhållit att det skulle föreligga stora svårigheter att under förundersökning i brottmål i erforderlig utsträckning anskaffa försvarare åt en misstänkt. Detta uttalande saknar, åtminstone vad gäller denna domsaga, varje som helst grund i de faktiska förhållandena. När en misstänkt vid förundersökning uttalar önskemål om försvarare, anmäles detta regelmässigt till domstolen, och i sådana fall kan försvarare utan dröjsmål alltid anskaffas. Det kan nämnas, att i vissa fall, när enbart finskspråkig misstänkt så begärt, har finsktalande advokat från ort utom domsagan förordnats som försvarare. En annan sak är det självklara förhållandet att det kan möta rent praktiska svårigheter för en försvarare att med kort varsel inställa sig vid en förundersökning i en avlägsen fjällbygd.

Huvuddelen av de tvistemål, som förekomma i domsagan, äro av familjerättslig art. Tvistemål av annat slag äro jämförelsevis ganska fåtaliga och icke i nämnvärd utsträckning av det slag, att det finns anledning räkna med att en rättshjälpsanstalt genom den förlikningsverksamhet den kan bedriva skulle kunna i någon påtaglig grad nedbringa antalet rättegångar.

Antalet processer, vari samer är parter, är mycket fåtaliga; detta gäller både brottmål och civilmål. Några svårigheter att i förekommande fall anskaffa erforderlig processuell rättshjälp åt samer har icke visat sig.

Fri rättegång förekommer i domsagan i ett avsevärt antal mål. Till belysande härav må nämnas, att summan av under 1956 utdömda ersättningar åt biträden enligt lagen om fri rättegång uppgick till omkring 32 000 kronor. Ur denna synpunkt skulle alltså visst underlag för en rättshjälpsanstalt föreligga. Enligt min mening kan det emellertid icke anses, att organisationsformen med offentlig anstalt i princip äger företräde framför rätts-hjälp genom privatpraktiserande advokater.

Vad härefter angår den utomprocessuella rättshjälpen är det otvivelaktigt i dessa trakter, med långa avstånd och gles bebyggelse, mången gång förenat med särskilda svarigheter att utan alltför stor omgång och kostnad få erforderligt juridiskt biträde med uppsättande av legala handlingar och verkställande av förrättningar av olika slag eller att eljest erhålla råd och upplysningar i rättsliga frågor. Språksvarigheterna är ägnade att än ytterligare framhäva olägenheterna härav. Erfarenheterna från domsagoarbetet visar också, att handlingar som inkomma från enskilda rättssökande i betydande utsträckning är bristfälliga i olika hänseenden. Såvitt det med hänsyn till ärendets beskaffenhet anses lämpligt brukar domarkansliet i största möjliga utsträckning hjälpa dylika rättssökande till rätta.

De nämnda omständigheterna gör att behovet av kostnadsfri rättshjälp i angelägenheter utom rätta för vissa delar av domsagans befolkning på visst sätt är mera framträdande än vad i allmänhet är fallet i andra delar av landet.

Emellertid kan i detta sammanhang erinras om den anordning för meddelande av kostnadsfri utomprocessuell rättshjälp, som vidtagits genom avtal mellan landstinget och länets advokater. Till detta avtal äro samtliga advokater i domsagan anslutna. För närvarande torde den verksamhet av detta slag, som advokaterna här bedriver, vara av relativt blygsam omfattning. Härtill medverkar väl flera omständigheter, bl. a. en viss obenägenhet hos många, med hänsyn till ovisshet om i vad mån kostnader uppstår, att för rådfrågning vända sig till privatpraktiserande advokater. Hos advokaterna torde ofta intresset för dessa ärenden minskas till följd av att det tillämpade förfarandet bl. a. vid uttagande av ersättning av landstinget för uppdragen syns alltför tungrott och tidsödande i förhållande till den ersättning som utgår. Sannolikt skulle det finnas möjligheter att genom lämpliga åtgärder göra anordningen med dessa avtal mera effektiv.

I sammanhanget bör även framhållas att av domsagans befolkning mer än hälften är bosatt inom de tre största tätorterna, där advokatbyråer finnas. Vad särskilt angår samerna torde, som en följd av deras levnadsförhållanden och speciella sedvanor, behovet av hjälp i angelägenheter av här avsett slag aktualiseras mera sällan än när det gäller den övriga befolkningen.

Motionärerna ha gjort vissa jämförelser med förhållandena i Tornedalen. Den rättshjälpsanstalt, som där finnes, har otvivelaktigt varit till stort gagn för befolkningen och anstalten fyller en för rättslivet mycket viktig uppgift inom sitt verksamhetsområde. Det bör emellertid framhållas, att förhållandena inom nämnda område i flera hänseenden, som äro av betydelse i förvarande sammanhang, äro andra än i Gällivare domsaga. Särskilt kan nämnas bristen på advokater inom rättshjälpsanstaltens verksamhetsområde. Även i fråga om de ekonomiska förhållandena för väsentliga delar av befolkningen, språksvarigheterna m. m. finns icke obetydliga skillnader.

Sammanfattningsvis vill jag uttala följande. Det råder ej delade meningar om att tillgodosende av mindre bemedlades behov av rättshjälp är ett mycket viktigt samhälleligt intresse. När det gäller den processuella rättshjälpen kan inom domsagan detta behov på ett ändamålsenligt sätt tillgodoses genom institutet fri rättegång och anlåtande av privatpraktiserande jurister som biträde eller försvarare. Anledning att delvis överföra denna verksamhet på offentlig anstalt föreligger enligt min mening icke. Beträffande den utomprocessuella rättshjälpen anser jag tveksamt om för detta syfte inrättande av statlig rättshjälpsanstalt kan anses motiverat och innebära den ur olika synpunkter lämpligaste lösningen, när det gäller förhållandena inom domsagan. Rörande läget i de övriga områden, som avses med motionärernas förslag, saknar jag anledning yttra mig. Det bör dock framhållas,

att de stora avstånden skulle medföra betydande svårigheter att på ett ändamålsenligt sätt handha verksamheten inom ett så vidsträckt område som det föreslagna. Med särskild hänsyn till frågan om utomprocessuell rättshjälp vill jag ej avstyrka att den ifrågasatta utredningen kommer till stånd.

Slutligen bör anmärkas, att Karesuando socken icke, som i motionerna angivits, tillhör Tornedalens rättshjälpsanstalts verksamhetsområde. Gällivare den 29 mars 1957.

P.-A. HANSÉN

Bilaga 2

Till riksdagens statsutskott

Genom nådig remiss den 7 mars 1957 har länsstyrelsen anmodats att avgiva utlåtande över de inom riksdagen väckta, likalydande motionerna I: 166 och II: 232 om utredning angående lämpligheten av att inrätta en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland.

Med anledning härav får länsstyrelsen överlämna yttranden från häradshövdingarna i Piteå och Luleå domsagor, lappfogdarna Erik Malmström och Edvin Kangas, ordningsmannen i Sirkas lappby, P. A. Åstot, stadsfullmäktige i Kiruna, kommunalfullmäktige i Arjeplogs kommun samt kommunalnämnderna i Arvidsjaurs och Gällivare kommuner. För egen del får länsstyrelsen anföra följande.

I flertalet av de inkomna yttrandena har framhållits, att de praktiserande juristerna i länets inland är alltför fåtaliga och att det är önskvärt att befolkningen erhåller bättre möjligheter till rättshjälp. Länsstyrelsen delar denna uppfattning.

I vilken ordning och under vilka former en ökad rättshjälp bör skapas, kan det givetvis råda olika meningar om. Detsamma gäller frågan om hur en eventuell statlig rättshjälpsanstalt bör organiseras för att kunna stå till tjänst åt så många som möjligt av innevanarna i det vidsträckta inlandet. Att högst olika uppfattningar råder om var en eventuell rättshjälpsanstalt bör förläggas framgår tydligt av de avgivna yttrandena. De rätta svaren på dessa frågor torde kunna erhållas först efter en närmare utredning.

Under åberopande av det anförda får länsstyrelsen förorda att frågan om att få till stånd ökad rättsbildad hjälp åt befolkningen i länets inland utredes.

I detta ärendes handläggning ha deltagit undertecknade, landshövding och landssekreterare. Luleå i landskansliet den 29 april 1957.

FOLKE THUNBORG

Torsten Segrell

Utdrag ur protokoll, fört vid sammanträde med Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott.

§ 147.

Statlig rättshjälpsanstalt, yttrande

Ordförandens i riksdagens statsutskott skrivelse den 5 mars 1957, i vilken hemställdes, att Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott före den 1 maj 1957 ville avgiva utlåtande över två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Grym och Hedström (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herr Lassinantti m. fl. (II: 232), om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland.

Beslöts att tillstyrka nämnda motioner.

Luleå den 1—2 april 1957

Till statsutskottet

Sedan länsstyrelsen i Norrbottens län till Norra avdelningen av Sveriges Advokatsamfund för yttrande överlämnat motion nr 232 i andra kammaren av herr R. Lassinantti m. fl. om inrättande av en helt statlig rättshjälpsanstalt, förslagsvis placerad i Gällivare, har avdelningens styrelse med yttrande överlämnat ärendet till Sveriges Advokatsamfunds styrelse, som härmed får anföra följande.

Styrelsen har i olika sammanhang understrukit vikten av att den mindre bemedlade befolkningen beredes möjlighet till rättshjälp samt att denna blir likartad med den som står de bättre bemedlade till buds. Styrelsen kan i detta sammanhang bl. a. hänvisa till sitt yttrande över 1949 års rättshjälpskommittés förslag (TSA 1951 s. 305 ff.). För att rättshjälpen icke skall få karaktären av socialhjälp eller uppfattas såsom sådan är det en oundgänglig förutsättning att den mindre bemedlade får vända sig till den yrkesman för vilken han hyser särskilt förtroende eller som blivit för honom rekommenderad. Den valrätt och den fria prövningsrätt, som föreligger för klienten och för den advokat han utväljer och uppsöker, är en ytterst stimulerande och i övrigt värdefull grund för det blivande samarbetet.

Ehuru sålunda enligt styrelsens mening rättshjälp till allmänheten både i och utom rättegång i princip bör lämnas av advokater såsom fria yrkesutövare, vill styrelsen vitsorda att de speciella förhållandena inom vissa större städer och tätbefolkade distrikt kunna motivera att man där inrättar rättshjälpsanstalter. Den mindre bemedlade storstadsmedborgaren vet i många fall ej mycket om stadens advokatkår, om möjligheten att erhålla kostnadsfri rättshjälp eller om vad kostnaden kan bli om han ej beviljas sådan rättshjälp, och framför allt vet han ej till vilken av de många advokatbyråerna han skall vända sig. I sådana fall kan han finna att en rättshjälpsanstalt såsom offentlig institution ger honom en viss trygghet. Inom de andra delarna av landet har, enligt vad erfarenheten visat, befolkningen god reda på

de i trakten verksamma advokaterna, och ofta nog har den rättshjälpsökande en bestämd åsikt om vilken av dessa som han vill anlita för den rådgivning med vilken så gott som alla ärenden börja. Det s. k. jämtlandssystemet erbjuder just denna grundväsentliga förmån av valrätt när det gäller utomprocessuell rättshjälp. Det framgår icke klart huruvida motionärerna avse att inrättandet av den föreslagna anstalten skulle medföra upphävande av jämtlandssystemet inom berörda område. Skulle så vara meningen, innebär inrättandet av en rättshjälpsanstalt en uppenbar försämring. Ett bibehållande av det nuvarande systemet vid sidan av en rättshjälpsanstalt måste åter komma att medföra den konsekvensen att anstaltsjuristen får en alltför begränsad erfarenhet i fråga om den utomprocessuella rättshjälpen, var till kommer att kostnaden för de ärenden, som i allt fall komma till anstalten, blir oproportionerligt stor. Liknande synpunkter kunna anläggas i fråga om de fria rättegångarna.

Styrelsen finner att alla principella skäl av vikt tala mot inrättande av den ifrågasatta rättshjälpsanstalten.

Styrelsen kan ej heller finna att de faktiska förhållandena i det aktuella fallet påkalla avsteg från de i och för sig riktiga principerna.

Inom det tillänkta området äro verksamma tre advokatbyråer med två jurister å varje, nämligen i Kiruna, Malmberget och Gällivare, samt ytterligare en praktiserande jurist i Kiruna. Därtill kommer att befolkningen i vissa delar av det avsedda upptagningsområdet har närmare väg eller eljest lägligare att besöka advokater i Boden, Piteå eller Luleå, vilka då anlitas både för utomprocessuell rättshjälp och för rättegångar även vid nu ifrågasvarande domstolar. Advokatbyråernas arbetskapacitet motsvarar relativt väl befolkningens storlek och mängden av uppdrag. Sedan blir det en sak för sig huruvida de växande tätorterna inom området samt den allmänna samhällsutvecklingen med därav följande ökat behov av rättshjälp motiverar ett påstående om att det vore önskvärt med ytterligare advokatbyråer inom området. Styrelsen kan icke finna att Norrbotten i det avseendet skiljer sig nämnvärt från andra landsändar.

Motionärerna påpeka de stora avstånden. De föreslå dock att anstalten förläggas till Gällivare, d. v. s. till den sammanhängande tätort Gällivare—Malmberget, där redan två advokatbyråer äro belägna. Det synes ej heller möjligt att genom annan förläggning minska resornas genomsnittliga längd.

I motionen anföres att det skulle föreligga största svårigheter att under förundersökning (i brottmål) i erforderlig utsträckning kunna anskaffa försvarare. Detta påstående bör jämföras med av hovrätten för Övre Norrland infordrat yttrande från vederbörande domstol. Motionärerna ha utfört sin tankegång i detta hänseende genom att påpeka att en brottmålsundersökning ibland kan äga rum mycket långt från närmaste advokat samt att kontakt ej kan etableras mellan advokat och förhørsledare, t. ex. när en misslänkt höres i fjälltrakterna. Motionärernas påpekande är i och för sig riktigt, men det har icke förebragts någon motivering för antagandet att dessa svårigheter skulle kunna i nämnvärd grad avhjälpas genom inrättande av en rättshjälpsanstalt i Gällivare eller annan central tätort. Det torde tvärtom förhålla sig så, att anstaltens föreståndare icke skulle kunna företaga någon längre tjänsteresa utom förläggningssorten, såvida icke till anstalten anknötes ytterligare minst en jurist.

Motionärerna påstå och åberopa vidare att det inom området skulle finnas en betydande befolkning, som ej är svenskspråkig. Detta påstående torde emellertid vara i hög grad överdrivet. Det är numera i stort sett endast ett fåtal äldre personer, som icke behärska svenska språket. Denna grupp,

som minskar i hastig takt, skulle säkerligen icke tillåtas ytterligare komplicera den bekymmersamma frågan om rekrytering av föreståndare med fördran på att denne skulle behärska finska språket.

Motionen ger uttryck för den uppfattningen att en statlig rättshjälpsanstalt skulle bli av värde för samebefolkningen i vissa speciella lappfrågor och komma att utgöra en betydande förlikningsinstitution till underlättande av arbetsbördan för de hårt belastade domstolarna, varjämte göres en jämförelse med förhållandena i Tornedalen, vilken jämförelse enligt motionärernas mening skulle tala för inrättande av den nu föreslagna anstalten.

Därest motionärerna med speciella lappfrågor avse inbördes tvister mellan samer, hänförliga till deras näring eller speciella bosättningsförhållanden, bör det hållas i minnet att samerna äro mycket traditionsbundna i detta avseende och med gott resultat reglera hithörande frågor på lappstämmor med biträde av lappfogdarna. Processer, vari samer äro parter å båda sidor, äro frånsett familjerättsmål ytterligt fåtaliga; risk för rättegång i s. k. lappfrågor föreligger knappast. Om anstalten, såsom motionärerna synas ha åsyftat, skulle i viss mån inriktas på att särskilt bevaka samernas speciella intressen, föreligger risk för att detta skulle åtminstone hos andra än samer äventyra anstaltens anseende såsom rättshjälpsinstitution. Enligt styrelsens mening bör en rättshjälpsanstalt nämligen — på samma sätt som en advokatbyrå — stå helt fri och obunden från gruppintressen och även utåt te sig på detta sätt obunden, för att man där skall kunna lämna god rådgivning och hjälp i övrigt.

Om motionärerna antaga att tillskapandet av en rättshjälpsanstalt skulle leda till att tvister förliktes i större utsträckning än nu, torde detta vara ett antagande som saknar grund. Det är allmänt erkänt att advokaterna ådagalägga stort intresse att undersöka och tillvarataga möjligheterna till förlikning, och det ligger i öppen dag att deras utgångsläge därvidlag såtillvida är överlägset anstaltsjuristens som den sistnämnde alltid löper risken att bli misstänkt för att vilja undvika en besvärlig och arbetskrävande rättegång.

Vad slutligen beträffar jämförelsen med Tornedalen vill styrelsen erinra om att, när rättshjälpsanstalten där inrättades, förhållandena lågo annorlunda till än när det gäller det område som avses i motionen. Varken i fråga om brist på advokater, språksvårigheter eller ekonomiska bekymmer för betydande delar av befolkningen äro förhållandena analoga. Skillnaden belyses bäst av vederbörande domstolars inställning till frågan i de båda fallen.

Under åberopande av det anförda tillåter sig styrelsen såsom sin mening uttala att skäl för den av motionärerna föreslagna utredningen icke föreligga. Stockholm den 6 september 1957.

För Sveriges Advokatsamfunds styrelse

GUNNAR LINDH

Holger Wiklund